

מבט על, גיליון 567, 1 ביולי 2014

ארצות הברית – מוכנות וכשירות להתערבות צבאית בעיראק

לירן ענתבי

הערכות רבות הושמעו בזמן האחרון בנוגע להתערבות צבאית אפשרית של ארצות הברית בעיראק, נוכח כיבוש הערים הראשיות בה, בידי ארגון ה-ISIS. מאז החלו הכיבושים, יצא כוח אמריקני קטן המונה 275 חיילים לעיראק כשמטרתו המוצהרת, היא הגנה על אזרחים ורכוש אמריקני, והנשיא אובמה הכריז, כי ארצות הברית מוכנה לפעולה צבאית ממוקדת ומדויקת אם וכאשר המצב בשטח ידרוש זאת. אובמה אף אישר שיגור 300 יועצים צבאיים, לצורך סיוע לממשלת עיראק, אך גם הכריז, כי כוחות ארצות הברית לא יחזרו להילחם בה. לאחר מספר ימים יצא מזכיר המדינה האמריקני ג'ון קרי לביקור חירום בעיראק.

ההצהרה הרשמית של הבית הלבן מעידה שוב על חוסר רצון בולט של הנשיא לשלוח את הכוחות האמריקניים לסבב לחימה נוסף במזרח התיכון המדמם, שהרי הוא מבקש להשאיר אחריו מורשת של החזרת הכוחות הביתה. למרות זאת הנסיבות הנוכחיות באזור מציבות שאלה באשר למוכנות הצבאית האמריקנית להתערבות מסוג זה, במידה ויחליט הממשל בעתיד, כי האינטרסים של ארצות הברית או של בנות בריתה, מחייבים התערבות כזו. הצבא האמריקני הוא הצבא החזק והמצויד בעולם ובכל זאת כאשר מדובר בלוחמה נגד ארגונים חתרניים הוא למוד ניסיון רע, שעלה כסף רב וחמור מכך – חללים רבים. האם הפיקו האמריקניים לקחים המשפרים את מוכנותם הצבאית לעימות עתידי אפשרי?

בכדי להתמודד עם שאלה זו יש לבחון את התפיסות שעיצבו את ההערכות וההתמודדות הצבאית האמריקנית עם לוחמה אסימטרית, החל מהציאה למבצע באפגניסטן בעקבות פיגועי ה-11 בספטמבר 2001. במאמר שפורסם ב-2002 תחת הכותרת "Transforming the Military" הציג דונלד רמספלד, שר ההגנה האמריקני דאז, דוקטרינה חדשה: "Transformation". רמספלד מתאר את השינוי שנדרשת ארצות הברית לבצע בתחום בניין הכוח והפעלתו עקב שינוי אופי העימותים והאויבים איתם היא מתמודדת. יותר מעשור לאחר פרסומה, תפיסתו של רמספלד וההנחות העומדות בבסיסה נראות רלוונטיות מתמיד, דבר שעשוי להיחשב כמפתיע, בשל הכישלונות האסטרטגיים באפגניסטן ובעיראק.

רמספלד ראה במקרה של אפגניסטן דוגמא ממנה ניתן ללמוד רבות בנוגע להכנתו לעתיד של הצבא האמריקאי, על מנת שזה יוכל להסתגל במהירות לאתגרים ולנסיבות בלתי צפויים. הדבר בא לידי ביטוי באופן בולט, גם בתוכניות בניין הכוח. תוכנית הדגל שייצגה את תפיסת הממשל מוכרת בשם: FCS (Future Combat System). ראוי לציין, כי תוכנית זו הוגדרה שנתיים לפני תחילת כהונתו של רמספלד, אך מימושה החל לאחר כניסתו לתפקיד. ה-FCS כללה בתוכה שינויים בתורת הלחימה, באמצעי הלחימה והציוד, בצורה ובאופן האימון, בפיתוח פיקוד ומנהיגות תואמים, בשינוי בגיוס ובהכשרה ובהקמת מתקנים חדשים. מטרתה הייתה שינוי מוחלט של צבא היבשה באופן שיאפשר לו להתמודד טוב יותר עם אתגרי העתיד. אחד מהדגשים הבולטים בתוכנית ניתן לפיתוח והצטיידות באמצעי לחימה חדשניים, שנועדו להחליף כלים ישנים אך גם למלא תפקידים חדשים. הכוח תוכנן ככוח קטן יחסית, קל ונייד, על מנת שיוכל להגיע לכל נקודה על פני כדור הארץ בפחות מ-100 שעות, ולבצע כל משימה שתידרש, באופן עצמאי וללא סיוע מגורמים נוספים, תוך שימוש באמצעים מגוונים המחוברים ברשת אחודה. בין האמצעים והכלים שכללה התוכנית נכלל גם מספר רב של מערכות בלתי מאוישות ורובוטים. האוגדה הראשונה נועדה להיות כשירה כבר בשנת 2015 וכל התוכנית כולה עתידה הייתה להסתיים עד שנת 2030.

התוכנית פרצה דרך בכמה תחומים. ראשית – מבחינה טכנולוגית: עד לאותה תקופה היו בידיה של ארצות הברית רק עשרות בודדות של כלי טיס בלתי מאוישים (כטב"ם) וכמויות קטנות מאוד של רובוטים קרקעיים. שנית – מבחינת תשומת הלב שניתנה להיבטים הצבאיים השונים וההבנה שבכדי ליצור כוח אפקטיבי יש לשנות לא רק את הכלים אלא גם את המעטפת: תפיסות לחימה, אימונים, גיוס, הכשרה פיקוד ועוד. ושלישית – באופן בו התוכנית הזו תופסת את האופי העתידי של עימותים צבאיים. גורמים צבאיים נתפסים לעיתים כשהם "מתכוננים למלחמה הקודמת", אולם כאן ניתן לראות, חשיבה והיערכות לעימותים שאכן רובצים כיום לפתחה של ארצות הברית.

תוכנית ה-FCS השאפתנית בוטלה בשנת 2009 על ידי מזכיר ההגנה האמריקני רוברט גייטס, שטען, כי זו אחת ההחלטות הקשות שלקח. התוכנית הוחלפה בתוכנית צנועה יותר: BCTM (Brigade Combat Team Modernization). הסיבות לשינוי עליו הוחלט הן רבות ומגוונות ובתוכן ניתן למנות שלוש עיקריות. א. תקציב; ועיתוי הביטול, לאחר פרוץ המשבר הכלכלי העולמי של 2008, איננו מקרי. מדובר היה בתוכנית בסכומי עתק שכבר בשלב ההוא חרגה באופן בולט מן המתוכנן. ב. אי-עמידה בלוח זמנים ומצב בו כלים צבאיים בשימוש, כגון טנקים, עתידים להתיישן באופן שלא יאפשר המשך שימוש בהם, בעוד הכלים החדשים עדיין אינם מוכנים לשימוש. ג. חילופי הממשל שהביאו עמם שינוי בגישה היוו, כנראה, גם הם, גורם מכריע. מדובר בשילוב נסיבות שהוביל בפועל להחלטה של הממשל על תוכנית חדשה שתחליף את זו הקודמת. התוכנית החדשה כללה מאמץ להטמיע בתוכה טכנולוגיות ואמצעים שפותחו במסגרת ה-FCS, אולם הייתה שונה ממנה בגודלה ובאופייה בעיקר בכמות הכלים הבלתי מאוישים שהצטמצמה משמעותית. בעקבות כך הופיעו טענות בתקשורת, כי הדבר עשוי לסמל את סופו של החזון הרבובטי של הצבא האמריקני. מי שסבר כך – טעה.

הכוחות האמריקנים הם כיום המצוידים והטכנולוגיים ביותר בעולם, בין השאר, בצי של אלפי כלי טיס בלתי מאוישים, המופעלים באופן רציף ברחבי העולם. מדינות נוספות קוראות תיגר על יתרונה הבולט של ארצות הברית, כמו סין, שכבר הכריזה שבכוונתה לפתח את צי המל"טים הגדול בעולם ולעקוף את ארצות הברית. בנוסף לכלים האוויריים ניתן למנות כמות של מעל ל-12,000 רובוטים קרקעיים (נכון לשנת 2010), אשר שימשו גם הם בלחימה בעיראק ואפגניסטן. אולם ציוד זה לא מבטיח מוכנות לעימות שדורש הפעלת כוחות על הקרקע, כנגד אויב חתרן ומאתגר. אויב מסוג כזה מאתגר לא רק את ארצות הברית אלא צבאות מודרניים מערביים ובעיקר כאלו של מדינות דמוקרטיות, אשר מחילות על עצמן מגבלות רבות ביחס ליריב בעת לחימה.

ניתן רק לשער, כי כוח כשיר – על פי המודל המקורי של FCS – יכול היה לאפשר מבחינה טקטית, פעולה קרקעית טובה יותר מזו שקיימת כיום. כוח כזה היה עדיין מכיל בתוכו כלים מאוישים רבים, אך גם יותר כלים קרקעיים בלתי מאוישים ממה שיש ברשותו כיום וכן רמה גבוהה יותר של שיתוף מידע בין הכלים והלוחמים – יכולת שהייתה מתחילה להתקרב ליכולות האוויריות הלא-מאוישות של ארצות הברית. יחד עם זאת צריך לסייג ולהזכיר שכלים אלו אינם חפים מחסרונות ובעיקר אינם פותרים סוגיות פוליטיות, בינלאומיות וכן אתגרים בתחום הלוחמה, כמו למשל הקושי להבחין בין לוחמים ללא לוחמים, שנפוץ בלוחמה מסוג זה; וכי רמת הפיתוח הטכנולוגי עדיין אינה מאפשרת להם להוות תחליף לשימוש בלוחמים וכלים מאוישים בכל המשימות הצבאיות.

היכולת להפעיל עוצמה תוך מזעור הסיכון ללוחמים, היא שימושית ביותר עבור כל מדינה דמוקרטית מערבית, הנאלצת להגן על עצמה, במסגרת ההתמודדות עם ארגוני טרור וגרילה בזירות שונות. זאת משום שיכולת זו מצמצמת את "עקב אכילס" שלה, שארגונים חתרנים חשפו מזמן – רגישות לנפילתם של לוחמים, בעיקר במסגרת מלחמות נגד איום שאינו קיומי. אולם נראה שכיום עדיין אין בידיה של ארצות הברית (ושל מדינות אחרות) יכולת להתערב קרקעית, מבלי להיקלע לעימות מתמשך שיסכן בין השאר את חייהם של לוחמים רבים וכי הדבר הזה יהווה את אחד השיקולים הכבדים נגד התערבות צבאית בעיראק, במידה שארצות הברית תחליט, אם בכלל, שההגנה על האינטרסים האמריקניים מחייבת הפעלת כוח צבאי.